

ЛІТЕРАТУРА

---

1. Біла книга з міжкультурного діалогу «Жити разом у рівності й гідності» / Міністерство культури і туризму України; ЦР «Демократія через культуру». — К., 2010. — 48 с.
2. Мамонтов А.С. Язык и культура: основы сопоставительного лингвострановедения : дис... доктора филологических наук: 10.02.19 / А.С. Мамонтов. — М., 2000. — 326 с.
3. Музычук О.А. Философский анализ взаимодействия языка и культуры: дис... кандидата философских наук: 09.00.01 / О.А. Музычук. — М., 2002. — 134 с.
4. Перотті А. Виступ на захист полікультурності / А. Перотті. — Страсбург : Вид-во Ради Європи, 1994. — 127 с.
5. Мультикультуралізм и трансформація постсоветських обществ / [ред. В.С. Малахова, В.А. Тишкова]. — М., 2002. — С. 48–60.
6. Розумна О.П. Європейський досвід політики мультикультуралізму: наслідки та прогнози / О.П. Розумна // Стратегічні пріоритети. — 2012. — № 1 (22). — С. 121–125.

А.М. Козачук,

Київський університет імені Бориса Грінченка

АНГЛОМОВНИЙ ПЕРЕКЛАД УКРАЇНСЬКОЇ ДІАЛЕКТНОЇ ЛЕКСИКИ ЯК ЧИННИК СТИЛЬОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТЕКСТУ

Особливості утворення та функціонування літературного стандарту мови впливають на мовну ситуацію, що у свою чергу формує риси стилю текстів художньої літератури, особливості їх стилю. Тому дослідження способів передачі діалектизмів у художньому перекладі є актуальним для стилістики перекладу.

Метою цієї розвідки є дослідження шляхів перекладу українських діалектизмів англійською мовою і встановлення ступеня зміни мовостилу твору у процесі перекладу на матеріалі аналізу перекладу діалектизмів. Матеріалом дослідження є пари текстів української малої прози межі ХІХ–ХХ ст. та їх перекладів межі ХХ–ХХІ ст., виконаних англо-канадською перекладачкою Ромою Франко.

У процесі представлення результатів дослідження ми оперуватимемо зокрема такими поняттями, як діалект, діалектизм та суміжними з ними, для чого спочатку з'ясуємо їх сутність.

Так, згідно з поглядами І.О. Скопненка та Т.В. Цимбалюк на діалектне членування мовного простору, загальнонародна мова поділяється на **наріччя**, які складаються з **говорів** [5, 257], що у свою чергу складаються з **говірок**. При цьому вчені вважають **говір** та **діалект** тотожними поняттями [5, 80]. О.О. Селіванова також розглядає такі рівні, зазначаючи, однак, що іноді вчені не можуть об'єктивно відрізнити діалект від мови, оскільки він може бути зрозумілим або незрозумілим для носіїв інших діалектів тієї самої мови [6, 132]. О.С. Ахманова визначає діалект як різновид або варіант мови, що використовується певною кількістю людей і є сукупністю говірок або говорів; при цьому поняття діалекту ототожнюється з наріччям та говором або говіркою [1, 131].

Західноєвропейські лінгвісти чітко позиціонують діалект як компонент мовної системи, на основі якого утворюється мова, розглядаючи це поняття переважно у динамічному контексті. Зокрема, Д. Брітен та П. Траджил простежують процес творення нового діалекту на основі декількох існуючих [12, 184], а Ж. Ван Кеймьолен наводить опозицію **діалектна vs. літературна** лексика і доводить можливість переходу лексичних одиниць з однієї групи в іншу протягом відносно невеликого часового періоду [18, 318]. Думка про цю опозицію розвивається далі у статті Г. Шізера, де йдеться про те, що діалект асоціюється здебільшого з розмовною мовою на відміну від унормованої літературної «книжної» мови [16].

Таким чином, автори різних дефініцій сходяться у тому, що діалект є об'єктивною складовою загальнонародної мови; він характеризується наявністю певної кількості носіїв і відрізняється від інших діалектів мови, а також постійно перебуває у русі, як і сама мова. Будучи різновидом мови, діалект часто протиставляється літературній мові.

Діалектизм здебільшого вважається не тільки компонентом певного діалекту, а й стилістичним засобом. Наприклад, В.Ф. Святовець вважає, що **діалектизмами** є слова та словосполучення, використані для змалювання місцевого мовного колориту та особливостей лексики персонажів [7, 57]. І.О. Скопненко та Т.В. Цимбалюк поділяють цю точку зору, наголошуючи при цьому, що діалектизми вживаються як засоби стилізації, що відповідає нормам літературної

мови [5, 105]. О.О. Селіванова вступає у полеміку з цією думкою, оскільки вона не вважає діалектизми унормованими з точки зору літературної мови, проте також визнає, що вони вживаються у художніх текстах для передачі місцевого колориту подій, точного відтворення реалій тощо [6, 133].

Наведені твердження свідчать про тісний зв'язок та взаємодію між літературною мовою та діалектом. Так, з одного боку діалект протиставлений літературній мові, а з іншого — окремі елементи діалекту переходять до сфери вживання літературної мови за посередництвом художніх текстів, унормовуючись або не унормовуючись у ній. Очевидно, що використання діалектизмів для передачі реалій створює певні труднощі при перекладі художнього тексту і, відповідно, становить практичний інтерес для дослідників перекладознавства.

Класик українського перекладознавства Р.П. Зорівчак констатує, що якщо весь текст написаний діалектом, то його здебільшого перекладають літературною мовою. Водночас, вчена не схвалює такого способу перекладу, вважаючи, що хоч для деяких авторів таких текстів діалект і був рідною мовою, саме він допомагав їм досягти більшої «яскравості зображення», ніж це можливо засобами літературної мови [4, 144]. Бачимо, що іноді у філології існує тенденція до нівелювання принципової різниці між діалектом та діалектизмом. Якщо множину всіх діалектизмів, вжитих у такому тексті, позначити як $D = \{d_1, d_2, \dots, d_n\}$, де d — діалектизм, а множину всіх лексем у тексті як $L = \{l_1, l_2, \dots, l_n\}$, де l — лексема, то, взявши до уваги думку Р.П. Зорівчак, можемо стверджувати, що кількість діалектизмів у тексті твору, написаного діалектом, прагне до рівності із загальною кількістю лексем, використаних у ньому: $D \supseteq L \wedge D \rightarrow L$.

Розглянемо різні точки зору на способи перекладу діалектизмів. Так, посилаючись на інтерв'ю досвідченого британського перекладача-практика Олівера Реді, одним із прийнятних способів передачі діалектизмів Ж.А. Шиповська вважає зменшення у тексті перекладу кількості «просторічних форм» разом із використанням прийому компенсації, що неминуче призводить до суттєвих втрат у перекладі [11, 423–424]. Н.А. Фененко також вказує на часте використання компенсації при перекладі діалектизмів; іншим можливим способом перекладу, на її думку, є використання соціальних діалектів у мові перекладу [9, 125–126]. Таким чином, ми погоджуємося з авторами двох попередніх цитат про те, що переклад діалектизмів

становить проблему для перекладача, при вирішенні якої доводиться або замінювати діалектизми лексемами, що належать до літературної мови, або використовувати діалекти мови перекладу.

Особливості використання діалектів у мові перекладу докладно розглядає А.С. Галас. Так, наводячи приклади способів перекладу діалектизмів за М. Пертегелюю — компіляції діалектів, використання псевдо-діалекту, паралельного діалекту, локалізації, стандартизації, — вона також пропонує спосіб «компенсації просторіччям» [2, 191, 195]. Іншими словами, перекладач художнього тексту має великий вибір стратегій щодо вирішення завдання перекладу діалектизмів, що узалежнює адекватність перекладу від цього вибору в іще більшій мірі.

Розглянемо способи перекладу Ромою Франко українських діалектизмів у малій прозі Б. Грінченка та Г. Хоткевича англійською мовою. Вибірку було здійснено на підставі маркування лексеми як *діалектної* або *західноукраїнської* в Академічному тлумачному словнику української мови в 11 томах [8]. Вона показала, що всі вибрані автори використовували діалектну лексику. При цьому у прозових текстах Г. Хоткевича діалектизмів використано більше.

Зокрема, найтипівішими прикладами є такі: (1) діалектизм у наративному тексті перекладається літературним еквівалентом: *Він зійшов із **скосогору** і наближався до греблі* [3, 364]. — *He walked down the **slope** and approached the dam* [14, 143]; (2) діалектизм у прямій мові переданий літературним еквівалентом; водночас спостерігається стилістично маркований непрямий порядок слів, який виражається у використанні прислівника в безпосередній препозиції щодо смислового дієслова [17, 1318]: *Зрештою, ми вам дамо змогу втекти й **ручимо**, що не будемо доганяти* [10, 499]. — *Or, if you **so wish**, we will make it possible for you to escape, and we **guarantee** that no one will come after you* [15, 288]; (3) діалектизм передається за допомогою транслітерації літературного відповідника *призб* з подальшим коментарем у глосарії: *earthen embankment built up against a peasant's hut; used as a sitting area* [13, 403]; *Він... сидів на **присні** та й думав* [3, 355]. — *... he... sat down on the **pryzba** to think* [14, 136]. У цьому прикладі діалектизм також позначає реалію, наведення перекладацького коментарю для якої є нормальною практикою.

Таким чином, способи перекладу діалектизмів Ромою Франко в цілому не суперечать перекладацькій традиції. Найчастіше перекладачка вдається до використання літературного еквіваленту;

втрачене стилістичне навантаження частково компенсується за допомогою типових для мови перекладу засобів художньої виразності; крім того, враховується додаткова конотація, як-от позначення діалектизмом реалій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов. — Изд. 4-е, стер. — М. : КомКнига, 2007. — 570 с.
2. Галас А.С. Соціальна зумовленість розвитку перекладацьких стратегій // Мова і суспільство, 2010. — Вип. 1. — С. 189–198.
3. Гринченко Б.Д. Хатка в балци // Гринченко Б. Писання. У 2-х т. — К. : Вих, 1905 —. — Т. 2 — С. 343–385.
4. Зорівчак Р.П. Реалія і переклад (на матеріалі англословних перекладів української прози). — Львів : Вид-во при Львів. ун-ті, 1989. — 216 с.
5. Мала філологічна енциклопедія / Уклали: О.І. Скопненко, Т.В. Цимбалюк. — К. : Довіра, 2007. — 478 с.
6. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія. — Полтава : Довкілля-К, 2011. — 844 с.
7. Словник тропів і стилістичних фігур / автор-укладач В.Ф. Святовець. — К. : ВЦ «Академія», 2011. — 176 с.
8. Словник української мови: Академічний тлумачний словник (1970–1980) [Електронний ресурс] / Webmezha, 2012. — Режим доступу : <http://sum.in.ua/>
9. Фененко Н.А. Язык реалий и реалии языка / Воронеж. меж-региональный ин-т общественных наук, Воронежский гос. ун-т. — Воронеж, 2001. — 140 с.
10. Хоткевич Г. Так мусило бути // Хоткевич Г.М. Авірон; Довбуш : Повісті. Оповідання / Упоряд. Ф.П. Погребенник. — К. : Дніпро, 1990. — С. 489–502.
11. Шиповская Ж.А. О переводе ненормативной речи персонажей англоязычной художественной прозы (на материале фрагментов, содержащих элементы южно-американских диалектов, пиджин и англиш и кокни) // Фаховий та художній переклад: теорія, методологія, практика: матеріали доп. VI Міжн. наук.-практ. конф. 5–6 квітня 2013 р. / за заг. ред. А.Г. Гудманяна, С.І. Сидоренка. — К. : Аграр Медіа Груп, 2013. — С. 421–426.
12. Britain D., Trudgill P. New Dialect Formation And Contact-Induced Reallocation: Three Case Studies From The English Fens [електронний ресурс] // International Journal of English

- Studies. — 2005. — Vol. 5. Issue 1. — P. 183–209. — Режим доступу : revistas.um.es/ijes/article/download/47951/45931
13. Glossary / Compiled by R. Franko // From days gone by: selected prose fiction / Roma Franko (transl.); Sonia Morris (ed.). — Toronto, Language Lanterns Publications, 2008. — P. 400–405.
14. Hrinchenko, B. The Hut in the Valley / Transl. by R. Franko // From days gone by: selected prose fiction / Roma Franko (transl.); Sonia Morris (ed.). — Toronto, Language Lanterns Publications, 2008. — P. 126–160.
15. Khotkevych H. It Had To Be Thus / Transl. by R. Franko // Brother against brother: selected prose fiction / Roma Franko (transl.); Sonia Morris (ed.). — Toronto, Language Lanterns Publications, 2010. — P. 276–292.
16. Schieser H. Dialects — “It’s Your Language That Betrays Who You Are!” [електронний ресурс] // Magister Dixit. — 2012. — Vol. 282. — Issue 2. — P. 221–224. — Режим доступу : http://md.islu.ru/sites/md.islu.ru/files/rar/statya_hans_schieser_3_0.pdf
17. The Concise Oxford Dictionary of Current English: Ninth Edition / edited by D. Thompson. — Oxford : Clarendon Press; Oxf. Univ. Press, 1995. — 1674 p.
18. Van Keymeulen J. Volkslinguïstiek en dialectlexicografie in de zuidelijke Nederlanden [електронний ресурс] // Lexikos. — 2011. — Vol. 19. — Режим доступу : <http://lexikos.journals.ac.za/pub/article/view/442/155>

И.В. Кошкина,

Минский государственный лингвистический университет

ЛЕКСИЧЕСКАЯ СОЧЕТАЕМОСТЬ АНТОНИМОВ: ПО ДАННЫМ НАЦИОНАЛЬНОГО КОРПУСА РУССКОГО ЯЗЫКА

Антонимы обычно характеризуются как единицы, обладающие одной и той же сочетаемостью. Для того чтобы проверить насколько справедливо это общеизвестное утверждение и возможны ли отступления от этого правила, нами были использованы данные Национального корпуса русского языка. Материалом исследования послужили предложения с прилагательными *мокрый* и *сухой* в составе именной группы (далее ИГ) в позиции подлежащего, отобранные из подкорпуса художественных текстов в количестве 2562 контекста.